

**Ռ. ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ «ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԹԵՄԱՆ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԶ» , Երևան , ՎՄՎ-Պրինտ 2010, 128 էջ**

Պատմական, հասարակական կարևոր իրադարձությունները շատ հաճախ իրենց գեղարվեստական արտացոլումն են գտնում գրականության մեջ և դառնում ժողովրդական հիշողության յուրահատուկ «շտեմարան»: Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ռուբեն Մելքոնյանի հեղինակած վերջին գրքում քննության է տոնվում նորագույն շրջանի թուրքական գրականության մեջ Հայոց ցեղասպանության թեմայի արտացոլման հարցը: Փաստենք, որ հեղինակն իր առջև թափական բարդ խնդիր է դրել քանի որ իր իսկ դիտարկմամբ. «Թուրքիայում արգելված մի շարք թեմաների հանդեպ 20-րդ դարի թուրք գրականությունն, ընդհանուր առմամբ, որդեգրել է նույն դիրքորոշումը» (էջ 5):

Վերլուծելով մեզանում առավելապես անհայտ 20-րդ դարի մի շարք թուրք գրողների ստեղծագործություններ՝ Մելքոնյանը վեր է հանել հաճախ տողատակերում արտահայտված ակնարկները Հայոց ցեղասպանության թեմայի վերաբերյալ: Իսկ արդեն 21-րդ դարի սկզբի որոշ թուրք հեղինակների գրքերում Հայոց ցեղասպանության հարցն ավելի բացահայտ է ներկայացված՝ հիմնականում ականատես-վերապրողների հուշերի հիման վրա: Ի տարբերություն պատմաբանների, գրողներն իրենց հուզող խնդիրներն արծարծելիս հաճախ անուղղակիորեն են անդրադառնում երևույթներին, արտաքուստ չեն ձգտում բացահայտել իրենց ստեղծագործության հիմնական թեմաները ողջ խորությամբ, բայց և այնպես իրենց ասելիքը տեղ են հասցնում պոտենցիալ ընթերցողին: Լավ ընթերցողը հեղինակի կնրտած գրական կերպարների կամ էլ իրական հերոսների հետ միասին է «ճանապարհորդում» իրադարձությունների և սյուժեների հորձանուտում, իսկ եթե ստեղծագործությունն ունենում է գեղարվեստականորեն մեծ արտահայտչականություն՝ ընթերցողն ինքն է գիրքը փակելուց հետո փորձում գտնել նկարագրվող երևույթների իրական պատճառները, սկսում է դրանց ակունքների սեփական փնտրտուքը: Այս իմաստով է միայն հուսադրող գրախոսվող աշխատության հեղինակի այն դիտարկումը, թե «թուրքական գրականության...

անդրադարձը Հայոց ցեղասպանության թեմային կարևոր է նաեւ այն առումով, որ կարող է նպաստել թուրքական հասարակության մեջ պատմական ճշմարտության, այն է՝ Հայոց ցեղասպանության փաստը ճանաչելու և ընդունելու գործընթացին, քանի որ այս ստեղծագործություններում պատմական «չոր» փաստերը ներկայացվում են մարդկային անհատական ողբերգությունների միջոցով, ինչը, շատ հաճախ, ավելի ազդեցիկ է լինում» (էջ 118):

Չնայած գրքի վերնագիրը հուշում է աշխատանքի առավելապես գրականագիտական ուղղվածության մասին, սակայն հարկ է նկատել, որ հեղինակի վերլուծությունները և ներկայացրած փաստերը գտնվում են տարբեր գիտակարգերի (պատմագրություն, բանասիրություն, ազգագրություն) հատման տիրույթում, ինչը, փաստորեն, արևելագիտության բնույթը նատկանիչներից կարելի է համարել: Ռուբեն Մելքոնյանի գրքի հիմնական թեմատիկան աշխատության մեջ ներկայացվում է մեկ նիմնական մոտիվի ու դրա ճյուղավորումների միջոցով, որոնցից ամենակարևորը կարելի է բնութագրել «բռնի իսլամացված հայերի ու նրանց սերունդների տրավմատիկ հիշողություն ու դրանով պայմանավորված ինքնություն» ձևակերպմամբ: Պատահական չէ այս մոտիվի հայտնվելը թե՛ թուրք հեղինակների, թե՛ նրանց ստեղծագործությունները վերլուծող հեղինակի աշխատությունում: Բանն այն է, որ Ռ. Մելքոնյանը հայաստանյան (թերեւս նաև հայագիտական) իրականության մեջ միակ հետազոտողն է, որը հարցի իրապես պաֆեսիոնալ գիտակն է: Այդ են վկայում նախ և առաջ հրատասելի հրապարակումները ինչպես գիտական, նույնպես և գիտահանրամատչելի պարբերականներում, բազմաթիվ հեռուստաեւոյթները և հարցազրույցները, որոնք հենված են թուրքական (և թուրքահայ) իրականության խորը իմացության վրա: Գիտելիքների աղբյուրը ոչ միայն թուրք մասնագետների աշխատանքներն են, այլ նաև անձնական դիտարկումները, դաշտային աշխատանքները Թուրքիայի նայության մեջ:

Թուրք հեղինակների համար վեյանշյալ մոտիվի հայտնվելը պայմանավորված է դրա՝ թուրքական հասարակության մեջ ավելի ու ավելի արդիական դառնալու հանգամանքով: Այդպիսով որոշ թուրք գրողներ՝ ոչ մեծ փնտրտուքի շնորհիվ, ծագումով հայերի են գտնում թուրքական հասարակության ամենատարբեր շերտերում

ու սկսում են այդ թեման ներկայացնել տարբեր աստիճանի գեղարվեստական մշակմամբ կամ պարզապես շարքային մարդկանց պատմությունների վերաշարադրմամբ: Եվ դա դառնում է այն յուրատեսակ «բանալին», որ հնարավորություն է ընձեռում մի փոքր բարձրացնելու վարագույրը քսաներորդ դարասկզբի իրադարձությունների և մասնավորապես Հայոց ցեղասպանության խնդրի վերաբերյալ:

Ռուբեն Մելքոնյանի գրքում նկատելի են նաև ազգագրական բնույթի նկարագրություններ. գրքի անգամ ենթացումիսների վերնագրերի ձևակերպումները, հայագետների (ու, մասնավորապես, ազգագրագետների) համար բացահայտում են Թուրքիայում բնակվող հայության մեջ տեղ գտնող էթնոմշակութային գործընթացների նրբերանգները: Մասնավորապես՝ պատկերվում են հայաստաց միջավայրում հայկական ինքնության պահպանման ձևերը, հայրեր-որդիներ հակադրամիասնության վտխակերպումը տատեր-թոռներ կապի, գաղտնիքները պահելու ձևերն ու դրանց հանկարծակի կամ օրինաչափ բացահայտումները, բնութագրական ձևակերպումների օգտագործումները, տրավմատիկ առօրյայի դրսևորումները, երրորդ-չորրորդ սերնդի հայկական արմատներ ունեցող երիտասարդների պահվածքը և այլ: գեղարվեստական կամ իրական կյանքից վերցրած լուծումներ: Միանգամայն ակնհայտ է դառնում, որ մնորոյա Թուրքիայում ցեղասպանության տրավմատիկ երանգներ կրող հիշողությունն է հայկական ինքնության պահպանման կարևորագույն գործոնը: Մի գործոն, որի կառուցողական գործառնությունները մինչ վերջերս վերագրվում էր լոկ սփյուռքահայ ինքնության պահպանմանը, պարզվում է, որ միանգամայն աշխատում է նաև իր պապենական տարածքներում բնակվող Թուրքիայի հայության սերունդների համար:

Ամվափելով՝ փաստենք, որ Ռուբեն Մելքոնյանի «Հայոց ցեղասպանության թեման արդի թուրքական գրականության մեջ» գիրքը ուշագրավ և նոր փաստերով, հետաքրքիր վերլուծություններով հարստացնում է հայաստանյան գիտական (արևելագիտական) միտքը, իսկ երիտասարդ թուրքագետի գիտական պրպտումները արժանի են խրախուսման:

Հարություն Մարության